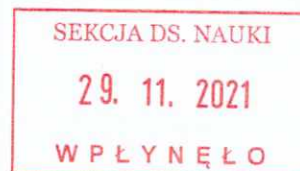

Dr hab. Mirosław Górecki
Uniwersytet Warszawski
Wydział Stosowanych Nauk Społecznych i Resocjalizacji
Instytut Profilaktyki Społecznej i Resocjalizacji

RECENZJA
pracy doktorskiej mgr. Łukasza Storcha
pt. *Wolontariat w procesie resocjalizacji wychowanków*
młodzieżowych ośrodków wychowawczych

Zjawiskiem wolontariatu do tej pory zajmowało się wielu pedagogów, ale nie przeprowadzono badań na temat wykorzystania wolontariatu w procesie resocjalizacji wychowanków młodzieżowych ośrodków wychowawczych. Wybór tej problematyki nie był przypadkowy, gdyż Autor jest zawodowym kuratorem sądowym przy Sądzie Rejonowym w Koszalinie.

Jeśli chodzi o wykorzystanie wolontariatu w procesie resocjalizacji to w literaturze przedmiotu jest tylko opisany wolontariat skazanych przestępców, zarówno nieletnich, jak i dorosłych, określane jako wolontariat więzienny. Z rozmaitych przyczynkarskich badań na ten temat wynika, że skazani wysoko cenią sobie tę formę udziału w życiu społecznym i chętnie podejmują się ról wolontariackich nawet w bardzo trudnych dziedzinach (pomoc w hospicjach, w zakładach dla dzieci z głębokim upośledzeniem, w domach pomocy społecznej dla osób starych). W ten sposób są w stanie lepiej integrować się w danym społeczeństwie, zwiększyć swoje kompetencje obywatelskie i społeczne oraz budować kapitał społeczny.

Przedmiot, zakres i cel tej pracy są przedstawione w sposób jasny i precyzyjny. Jednak pewne zastrzeżenia budzą konstrukcja, analiza i język tego opracowania.

Autor poprzestaje na włączeniu zagadnienia wolontariatu w proces resocjalizacji wychowanków młodzieżowych ośrodków wychowawczych (MOW) i jego rolę edukacyjną z prawie zupełnym pominięciem jego odniesień ogólnospołecznych. Zakłada – po pierwsze że wolontariat może odgrywać ważną rolę w procesie resocjalizacji młodzieży, a po drugie – jest (może być) bardzo ważnym podmiotem nowoczesnej, prospołecznej i partycypacyjnej edukacji. Teza ta została osadzona w koncepcjach pedagogiki społecznej Heleny Radlińskiej,

A small, handwritten signature in blue ink located in the bottom right corner of the page.

Ryszarda Wroczyńskiego, Aleksandra Kamińskiego, Stanisława Kawuli (teoria środowiska wychowawczego) i Ewy Marynowicz-Hetki (koncepcja człowieka zdolnego do działania), a także w teoriach filozoficznych (koncepcja podmiotowości Paula Ricouera) i psychologicznych (ekologiczna teoria rozwoju Urie Bronfenbrennera, koncepcja rezyliencji, koncepcja zachowań prospołecznych).

Zgodnie z obowiązującym kanonem rozprawa doktorska mgr. Łukasza Storcha składa się z trzech części: teoretycznej, metodologicznej i empirycznej. Część teoretyczna zawiera tylko jeden rozdział, w którym zostały przedstawione podstawowe ustalenia pojęciowe, ogólna charakterystyka młodzieżowych ośrodków wychowawczych wraz z wątkami historycznymi i wyżej wymienione teorie, w których uzasadnia się znaczenie społecznego oddziaływania w rozwoju człowieka. Brak mi w nim szerszego ukazania zjawiska wolontariatu oraz szczegółowej charakterystyki młodzieżowych ośrodków wychowawczych.

Część metodologiczna (rozdział II) zawiera założenia metodologiczne i organizację badań własnych: przedmiot i cele badań, problemy badawcze, zmienne i wskaźniki, metoda i technika badawcza, narzędzia badawcze, organizacja i przebieg badań, ogólna charakterystyka badanej grupy. Nie mam zastrzeżeń do tego rozdziału pracy.

W części empirycznej (rozdział III i IV) zaprezentowano analizę i wyniki przeprowadzonych badań sondażowych. W rozdziale III Autor skoncentrował się na wątkach, które odpowiadają badanym zmiennym: wiedza o wolontariacie wychowawców i wychowanków, procedury i sposoby organizowania wolontariatu w młodzieżowych ośrodkach wychowawczych, stosunek wychowawców i wychowanków do wolontariatu, walory przypisywane wolontariatowi w resocjalizacji w opinii wychowawców i wychowanków, ograniczenia w organizowaniu wolontariatu w procesie resocjalizacji wychowanków młodzieżowych ośrodków wychowawczych.

W okresie przeprowadzania badań (2020 r.) w Polsce było 94 młodzieżowych ośrodkach wychowawczych. Z przeprowadzonych badań pilotażowych wynika, że w ponad połowie ośrodków organizowany jest wolontariat dla wychowanków. Badania przeprowadzono w 10 młodzieżowych ośrodkach wychowawczych (3 dla dziewcząt i 7 dla chłopców). Wysłano 260 ankiet dla wychowanków i 100 ankiet dla kadry pedagogicznej MOW. Do analizy zakwalifikowano 187 ankiet dla wychowanków (49 dziewcząt i 138 chłopców) i 73 ankiety dla wychowawców (41 kobiet i 32 mężczyzn). Jednakże Autor nie podał kryteriów zakwalifikowania ich do badań. Zarówno liczba ankiet uzyskanych od respondentów, jak i liczba ośrodków, w których przeprowadzono badania nie spełniają wymogów reprezentatywności, co zresztą podnosi sam Autor (s. 74).

Autor oparł część empiryczną tylko na badaniach ilościowych. Szkoda, że nie zostały, choćby w ograniczonym zakresie, przeprowadzone badania jakościowe, a mianowicie po kilka otwartych wywiadów pogłębionych z wychowawcami i wychowankami MOW, co pozwoliłoby wzbogacić wnioski wyprowadzone na podstawie zestawień statystycznych. Aczkolwiek są to dwa skrajne, przeciwstawne sobie podejścia, to jednak nie wykluczają się nawzajem i mogą być traktowane jako komplementarne wobec siebie. Wszak w badaniach jakościowych możliwe jest podjęcie tematów wykraczających poza to, co obiektywne i mierzalne, co pozwala na podejmowanie zagadnień związanych z ocenami, wartościami i przeżyciami. W badaniach jakościowych nie idzie o szukanie zależności przyczynowo-skutkowych, ale o rozumienie, które polega na uprzytomnieniu sobie, co myślą i czują respondenci, jakie motywy kierują ich działaniem, jak pojmują oni sens swoich działań, do czego one im w ich przekonaniu służą.

Autor pisząc o motywacji wychowanków MOW do aktywności wolontariackiej (s. 120 i 122, brak s. 121!) podał wiele różnych motywów, ale nie dokonał ich kategoryzacji i nie usystematyzował w odpowiednie bloki, np. motywacja empatyczna, motywacja normatywna, motywacja egoistyczna, motywacja identyfikacyjna i motywacja zadaniowa. Bardzo zdawkowo została opisana funkcja edukacyjno-wychowawcza wolontariatu (s. 90 i 98), a zupełnie pominięte pozostałe bardzo ważne funkcje: afiliacyjna, integracyjna, aksjologiczno-normatywna, ekspresyjna. Autor równie pobieżnie opisał rodzaje wolontariatu (s. 108).

Z przeprowadzonych badań wynika, że młodzieżowe ośrodki wychowawcze odgrywają ważną rolę edukacyjną w zakresie źródeł wiedzy o wolontariacie, zarówno dla wychowanków, jak i wychowawców. Respondenci wskazali na różnorodność podejmowanych form wolontariatu w tego typu placówkach, co zależy od pomysłowości wychowawców lub opracowania programu wychowawczo-profilaktycznego. Wychowankowie wymieniali najczęściej następujące motywy podejmowanej pracy wolontariackiej: chęć niesienia pomocy innym, norma wzajemnościowa (oczekiwanie rewanżu i korzyści w przyszłości), chęć samorozwoju, zdobywanie doświadczenia, pozyskanie nowych umiejętności, poznawanie nowych ludzi. Co do korzyści z pracy wolontariackiej to wyniki badań mgr. Łukasza Storcha pokrywają się z korzyściami opisanymi w literaturze przedmiotu, a przede wszystkim: poczucie bycia potrzebnym innym, dowartościowanie, pozytywna reakcja emocjonalna (np. satysfakcja ze zrobienia czegoś wartościowego dla innych), cenne doświadczenie życiowe, budowanie więzi w społecznościach lokalnych. Respondenci (zarówno wychowankowie, jak i wychowawcy)

dostrzegali zmiany w zachowaniu podopiecznych MOW: chęć do rozwoju, zdobycie większej wiedzy o innych ludziach, stanie się bardziej odpowiedzialnymi za siebie i innych, zdobycie nowych umiejętności, podniesienie poczucia własnej wartości, deklarowanie dalszego uczestnictwa w wolontariacie. Z tego wynika, że „wolontariat w resocjalizacji MOW uzyskuje pozytywne efekty, przez zmianę zachowania podopiecznych, które są jednocześnie społecznie oczekiwane wychowawczo” (s. 182). Jednak wolontariat realizowany w młodzieżowych ośrodkach wychowawczych napotyka na utrudnienia i ograniczenia: izolacyjny charakter placówek, regulacje prawne (stawianie określonych wymagań przy organizowaniu aktywności wolontariackich podopiecznych), brak wychowankom śmiałości i wiary w siebie, strach przed nieznanym, niechęć do niesienia bezinteresownej i bezpłatnej pomocy, a także nadmierne obciążenie kadry MOW dodatkowymi obowiązkami.

Natomiast w rozdziale IV (liczącym zaledwie 11 stron) przedstawiono trzy obszary działań wolontariackich na rzecz: osób starych (jako sposób reintegracji wychowanków ze społeczeństwem obywatelskim), środowiska naturalnego (jako sposób na zwiększenie świadomości społecznej i ekologicznej podopiecznych MOW) i zwierząt (jako wsparcie w budowaniu wrażliwości emocjonalnej nieletnich). Jest to ujęcie pobieżne i dość płytkie. Wiele zawartych w nim opinii zaczerpnięto nie z badań własnych, lecz ze stron internetowych placówek MOW. Nawet zamieszczone w tym rozdziale zdjęcia zostały pobrane z publicznie dostępnych stron internetowych.

Zakończenie zawiera wnioski z badań własnych oraz pięć postulatów pedagogicznych:

1. Potrzeba holistycznego podejście do podopiecznych i poszukiwania nowych obszarów oddziaływań;
2. Propagowanie wolontariatu w procesie resocjalizacji w MOW wpływa na poprawę skuteczności pracy wychowawczej z wychowankami, gdyż tworzy przestrzeń kreowania autentycznej relacji mentor – podopieczny;
3. Angażowanie w wolontariat wychowanków MOW jest społecznie pożądane i odpowiada na aktualne wyzwania wychowawcze;
4. Organizowanie wolontariatu w MOW jest szansą do spełnienia oczekiwań, stawianych wychowawcom, co do prowadzenia skutecznych oddziaływań resocjalizacyjnych;
5. Systematyczna działalność wolontariacka podopiecznych MOW jest narzędziem wspierającym edukacyjną i wychowawczą funkcję resocjalizacji (s. 184).

Oceniając formalną stronę pracy muszę stwierdzić, że nie została przeprowadzona dokładna korekta rozprawy. Razi wiele literówek, a także błędy: ortograficzne (s. 31, 33, 111, 128, 129, 184), stylistyczne (np. s. 33, 34, 92), fleksyjne (np. s. 118, 127, 167). Przypisy nie do końca zostały poprawnie sporządzone i brak ich ujednolicenia (np. w przypisach nr 92,

113, 114 nie podano również nazw wydawnictw). Autor często błędnie używa przymiotnika wolontarystyczny zamiast wolontariacki (s. 9, 10, 24, 89, 107, 126, 155, 176, 179).

Autor oparł rozprawę doktorską na literaturze w ograniczonym zakresie, nie uwzględnił prac podstawowych w tej dziedzinie. Niektóre publikacje z zakresu metodologii czy wolontariatu zostały umieszczone w bibliografii, ale nie wykorzystano ich we własnych analizach.

Praca ta odsłania realny potencjał wolontariatu – widzianego zarówno jako: zadanie edukacyjne, pole działania pomocowo-kulturalno-społecznego i forma (narzędzie) pracy społeczno-wychowawczej.

Przy ocenie pracy należy podkreślić, że Autor podjął problematykę rzadko podejmowaną na gruncie pedagogiki, wykorzystał podstawową literaturę i trafnie zinterpretował wyniki badań empirycznych. Dlatego, mimo wytkniętych usterek, wnoszę zgodnie z warunkami określonymi w *Ustawie z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz stopniach i tytule w zakresie sztuki* (Dz.U. 2003, nr 65, poz. 595 ze zm.) o dopuszczenie mgr. Łukasza Storcha do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Warszawa, 18 listopada 2021 r.

dr hab. Mirosław Górecki